

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента

МЕЛЕХ Любомири Володимирівни на дисертацію

ВОРОБЕЛЬ Уляни Богданівни на тему «Закінчення провадження без

ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

*Актуальність теми дисертації та її зв'язок із науковими програмами,
планами, темами*

Судовий розгляд є ключовою стадією цивільного процесу, на якій з найбільшою повнотою розкриваються, застосовуються, а також проявляються всі демократичні принципи цивільного судочинства. Саме на цій стадії судового процесу відбувається правосуддя на відміну від інших, на яких або лише проводиться підготовка його здійснення, або вже виконується контроль за дотриманням законності при здійсненні розгляду цивільної справи. Окрім цього, слід зазначити, що саме на стадії судового розгляду суд не лише вирішує цивільно-правовий спір, але й реалізує одну із функцій цивільного судочинства, а саме виховну – впливає на свідомість громадян з метою зміцнення законності та правопорядку, попередження правопорушень, формування шанобливого ставлення до закону та суду, за допомогою конкретних прикладів.

Правосуддя у цивільних справах здійснюється шляхом їх розгляду та вирішення у судовому засіданні, на основі всебічного та об'єктивного дослідження доказів встановлюються фактичні обставини, які мають значення для правильного вирішення справи, визначаються права та обов'язки сторін у межах конкретного правовідношення та ухвалюється судове рішення щодо суті заявлених вимог відповідно до обставин справи та норм закону.

Звертаючись до суду, особа, яка подала заяву, завжди прагне отримати відповідь на заявлені нею вимоги у формі рішення суду. Однак розгляд справи, ініційований такою особою, не завжди може завершитись ухваленням рішення.

Адже бувають випадки, коли суд в силу певних обставин, не може дати відповідь на поставлені перед ним питання та визначити долю заявлених вимог, а зобов'язаний завершити провадження у справі в одній із форм, спеціально встановлених для цього законодавцем. Такими формами закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення рішення суду є закриття провадження у справі та залишення позову без розгляду.

Інститут закінчення провадження без ухвалення рішення суду не є новим для цивільного процесуального права, адже він має досить тривалу історію. Та, незважаючи на це, теоретичні та практичні аспекти закриття провадження у справі та залишення позову без розгляду як форм завершення провадження у справі без ухвалення судового рішення щодо суті заявлених вимог, викликають і надалі живий інтерес як науковців-теоретиків, так і практиків.

Дисертаційне дослідження виконане в межах науково-дослідної проблематики кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ на 2020–2023 роки «Проблеми правового регулювання приватних відносин в умовах гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу» (номер державної реєстрації: 0120U102681).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації

Достовірність та обґрунтованість наукових положень ґрунтується на глибокому аналізі чинного законодавства, обраній методології, всебічним опрацюванням наукової літератури, у тому числі зарубіжної, а також матеріалів судової практики.

Назва роботи гармонійно поєднується з її змістом, положеннями новизни і висновками, створюючи загальне цілісне позитивне враження і є черговим аргументом на користь актуальності дисертаційної роботи.

Авторка правильно сформулювала мету та завдання дисертаційного дослідження, що своєю чергою надало можливість максимально повно

розкрити основний зміст дисертації та зробити висновки, яким притаманні усі ознаки наукової новизни.

Мета дисертаційного дослідження Воробель Уляни Богданівни полягає у комплексному дослідженні інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві, аналізі судових помилок і причин, що їх породжують, виявленні й усуненні колізій та прогалин у правовому регулюванні цього цивільного процесуального інституту, розробці пропозицій щодо вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства України та підвищення ефективності його застосування. Мета дослідження визначена його теоретико-прикладним характером та охоплює такі завдання: визначити поняття та дослідити правову природу інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві; проаналізувати існуючі класифікації підстав закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення рішення у справі та запропонувати власні критерії поділу підстав як для закриття провадження у справі, так і для залишення заяви без розгляду; виявити та дослідити особливості закриття провадження у справі з підстав, які свідчать про неправомірність відкриття провадження у справі, у зв'язку із порушенням позивачем (заявником) порядку реалізації права на звернення до суду; проаналізувати специфіку застосування підстав закриття провадження у справі, що свідчать про недоцільність продовження розгляду справи, у зв'язку з добровільним урегулювання учасниками справи правової вимоги після відкриття провадження у справі; визначити характерні риси підстав закриття провадження у справі, які свідчать про неможливість продовження розгляду справи з незалежних від учасників цивільної справи чи суду обставин; розглянути підстави залишення справи без розгляду, що свідчать про неправомірність виникнення провадження у справі, у зв'язку із порушення позивачем (заявником) умов реалізації права на звернення до суду, здійснити ґрунтовний аналіз кожної та висвітлити особливості їх застосування; з'ясувати особливості залишення справи без розгляду з підстав, які свідчать про недоцільність продовження розгляду справи, у зв'язку із волевиявленням

одного із учасників справи про закінчення провадження у справі; проаналізувати специфіку застосування підстав залишення справи без розгляду, які свідчать про неможливість продовження розгляду справи, у зв'язку із виявленням сторонами або однією із них бажання замінити орган, уповноважений на розгляд і вирішення справи; дослідити та висвітлити характерні риси підстав залишення справи без розгляду, які свідчать про невиконання одним із учасників справи покладеного на нього цивільного процесуального обов'язку.

Дослідження базується на комплексному, системному підході, характеризується достатньо високим рівнем наукових узагальнень. Заслуговує на схвалення те, що авторка використовує у роботі увесь спектр методів пізнання: діалектичний метод та інші загальні і спеціальні методи, що розроблені правовою наукою і практикою: формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий, метод моделювання, формалізації й абстрагування тощо.

Структура та оцінка змісту дисертації.

Структура дисертації обумовлена метою, завданнями та авторським підходом до дослідження обраної тематики і складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг рукопису становить 240 сторінок, з них 184 сторінок – основного тексту, 29 сторінок – список використаних джерел (278 найменувань), 10 сторінок – додатки.

Дисертація Воробель Уляни Богданівни має логічно побудовану структуру. У Розділі 1. «Теоретико-методологічні основи дослідження інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві» досліджено поняття, процесуально-правову природу та значення закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення судового рішення щодо суті заявлених вимог, проаналізовано існуючі в доктрині цивільного процесуального класифікації підстав закриття провадження у справі та залишення заяви без розгляду та запропонована власну систему їх класифікації.

Розділ 2. «Закриття провадження у справі» присвячений аналізу особливостей закриття провадження у справі з підстав, які свідчать про неправомірність відкриття провадження у справі, у зв'язку із відсутністю у позивача (заявника) передумов реалізації права на звернення до суду; особливостей застосування підстав закриття провадження у справі, які свідчать про недоцільність продовження розгляду справи, у зв'язку з добровільним урегулювання учасниками справи правової вимоги після відкриття провадження у справі; особливостей закриття провадження у справі з підстави, яка свідчить про неможливість продовження розгляду справи з незалежних від учасників цивільної справи чи суду обставин.

Розділ 3 «Залишення справи без розгляду» спрямований на дослідження особливостей залишення справи без розгляду у разі застосування підстав, які свідчать про неправомірність виникнення провадження у справі, у зв'язку із порушенням позивачем (заявником) умов реалізації права на звернення до суду; особливостей застосування підстав залишення справи без розгляду, які свідчать про недоцільність продовження розгляду справи, у зв'язку із волевиявленням одного із учасників справи про закінчення провадження у справі; правових аспектів застосування підстав залишення справи без розгляду, які свідчать про неможливість продовження розгляду справи, у зв'язку із виявленням сторонами або однією із них бажання змінити орган уповноважений на розгляд і вирішення справи, а також колізій та прогалин правового регулювання підстав залишення справи без розгляду, які свідчать про невиконання одним із учасників справи покладеного на нього цивільного процесуального обов'язку.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Отримані дисертанткою наукові результати значною мірою заповнюють прогалини у висвітленні науково-теоретичних і практичних питань, пов'язаних із закінченням провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві. Авторські наукові висновки в цілому відповідають рівню та положенням останніх досягнень теорії і практики у галузі цивільного

процесуального права. Зазначене дає підстави для висновку про оригінальність, самостійність та наукову новизну проведеного дослідження.

Низка положень дисертації, які характеризуються науковою новизною, заслуговують підтримки.

Так, слід схвально оцінити виділення Воробель Уляною Богданівною таких ознак інституту залишення заяви без розгляду як: 1) залишення заяви без розгляду – це ще одна форма закінчення цивільної справи без ухвалення судового рішення щодо суті заявлених вимог; 2) її застосування допускається за наявності точно встановлених в законі обставин; 3) підстави її застосування свідчать про недодержання особою умов реалізації права на звернення до суду за судовим захистом, невиконання процесуальних обов'язків чи втрату інтересу до вирішення справи судом; 4) вона не перешкоджає повторному зверненню до суду з таким же позовом; 5) як можливість застосування цього інституту виключно після відкриття провадження у справі (с. 33 дисертації).

Цікавою є запропонована дисертанткою на с. 34 дисертації дефініція поняття «залишення заяви без розгляду» як закінчення провадження у цивільній справі без ухвалення рішення суду, у зв'язку із чітко встановленими в законі підставами, перелік яких є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає, та свідчать про наявність у справі обставин, які перешкоджають розгляду справи, але можуть бути усунуті в майбутньому, у зв'язку з чим не виключається можливість повторного звернення до суду із тотожною вимогою, тобто вимогою між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав.

На с. 38 дисертації авторка справедливо вказує на те, що в контексті ст. 257 ЦПК України не зовсім доречно і правильно вживати термін «залишення позову без розгляду», оскільки суд залишає без розгляду не саму матеріально-правову вимогу позивача до відповідача, а закінчує провадження усієї цивільної справи. Задля недопущення двоякого трактування цього терміна, а також з метою уникнення непорозумінь у застосуванні цього цивільно-процесуального інституту, вона слушно пропонує іменувати його «залишення справи без

розгляду», а назву статті 257 ЦПК України викласти у такій редакції: «Залишення справи без розгляду».

Новою та науково обґрунтованою є пропозиція Воробель Уляни Богданівни класифікувати як підстави закриття провадження у справі, так і підстави залишення заяви без розгляду за таким критерієм як функціональна спрямованість обставини, що становить підставу застосування кожного із цих інститутів (с. 50–52 дисертації).

Слід також погодитися з пропозицією дисертанта доповнити чинне цивільно-процесуальне законодавство України приписами, відповідно до яких у випадку смерті фізичної особи чи оголошення її померлою – сторони у справі, яка виникла з правовідносин, що допускають правонаступництво, та відсутності спадкоємців, тобто відсутності осіб, які в установлений строк звернулися до нотаріуса про прийняття спадщини, суд має залишати таку справу без розгляду, а не закривати провадження у справі (с. 90–91 дисертації).

Заслуговує на схвалення і підтримку проведений дисертанткою на с. 136–155 дисертації аналіз особливостей залишення позову без розгляду у зв'язку з поданням до початку розгляду справи по суті позивачем заяву про залишення позову без розгляду та зроблений висновок про те, що інститут відкликання позовної заяви охоплює не лише можливість відмови від продовження судового процесу розгляду справи, але й також можливість відмовитися від порушення самого судового процесу (с. 156 дисертації).

Варто підтримати висновок дисертантки, що характер причин невиконання позивачем покладеного на нього обов'язку щодо забезпечення витрат відповідача при розгляді судом питання щодо застосування судом п. 10 ч. 1 ст. 257 ЦПК України, має ключове значення та має відобразитися у законодавчій конструкції застосування судом цієї підстави (с. 178 дисертації).

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

У рецензованій дисертаційній роботі не встановлено ознак академічного плагіату, фальсифікації чи інших порушень, що могли б поставити під сумнів

самостійний характер виконання дисертанткою представленого наукового дослідження.

Дисертація Воробель Уляни Богданівни містить посилання на використані нею у тексті дослідження джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, інших відомостей; авторкою дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано повну і достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методи дослідження.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що вони зможуть бути використані: у науковій та дослідній діяльності при подальшому вивченні інституту закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві; у правозастосовній діяльності, насамперед, для вдосконалення організаційно-правових засад діяльності органів судової влади в процесі застосування правових положень, що врегульовують процедуру закінчення розгляду цивільних справ без ухвалення рішення суду; у навчальному процесі тощо.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено: в освітній процес Львівського державного університету внутрішніх справ (Акт впровадження № 55 від 08 червня 2023 року) та практичну діяльність судів (Акт впровадження в практичну діяльність Козівського районного суду Тернопільської області № б/н від 12 червня 2023 року та Акт впровадження результатів реалізації дисертації у діяльність Вінницького апеляційного суду № б/н від 15 червня 2023 року).

Повнота викладу основних результатів дисертації

Основні висновки та положення дисертаційної роботи відображено в двадцять одній публікації, з яких: п'ять – у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань категорії «Б», затверджених МОН України, одна – у зарубіжному фаховому виданні, п'ятнадцять – у збірниках тез доповідей на

науково-практичних заходах. Опубліковані наукові праці в повному обсязі відображають зміст дисертаційної роботи.

*Дискусійні положення та зауваження щодо змісту
дисертаційної роботи*

У цілому, позитивно оцінюючи виконану наукову роботу, вважаємо за доцільне зауважити, що дане дослідження містить положення, оцінки, висновки, пропозиції і рекомендації, які відображають спірні теоретичні позиції або суб'єктивне сприйняття її автором, що спонукає до дискусій з їх приводу, а саме:

1. Дисертантка, досліджуючи питання наявності у цивільній справі декількох підстав закінчення провадження у справі без ухвалення рішення суду, робить висновок, що при виборі підстави для завершення розгляду цивільної справи без вирішення спору по суті, суд має виходити саме розуміння інститутів закриття провадження у справі та залишення заяви без розгляду як засобу виправлення судових помилок (с. 44 дисертації). Тлумачення інститутів закриття провадження у справі та залишення заяви без розгляду виключно як засобу виправлення судових помилок, на нашу думку, звужує розуміння та правову природу цих інститутів.

2. Авторка у своїй роботі вказує, що відкриття провадження у справі за відсутності у позивача або відповідача цивільної процесуальної правоздатності не допускається, а в разі помилкового відкриття – провадження у ній має бути закрито, оскільки така справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства (с. 57 дисертації). Цікаво було б почути думку дисертантки щодо можливості пред'явлення позову до особи, яка не має повної дієздатності чи визнана судом недієздатною.

3. Здобувачка на с. 135 дисертації зазначає, що застосування інституту залишення заяви без розгляду у випадку повторної неявки позивача в судове засідання можливе лише за сукупності певних, установлених законом, умов: належне повідомлення позивача про час та місце судового засідання; повторна неявка позивача в судове засідання, яка включає в себе, такі складові як: неявка

саме позивача, її двократний характер та саме в судове засідання; ненадходження від позивача клопотання про розгляд справи за його відсутності, а також відсутність поважних причин неявки. Та пропонує ч. 5 ст. 223 та п. 3 ч. 1 ст. 257 ЦПК України викласти в такій редакції: «належним чином повідомлений позивач повторно не з'явився в судове засідання, якщо повідомлені ним причини визнані неповажними і від нього не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності». Однак такий висновок щодо умов застосування п. 3 ч. 1 ст. 257 ЦПК України та й сама пропозиція щодо зміни законодавчого врегулювання цієї підстави залишення позову без розгляду, на наш погляд, потребує додаткової аргументації, зокрема, щодо необхідності закріплення такої її умови застосування як відсутність поважних причин неявки позивача в судове засідання.

Водночас, висловлені зауваження не зачіпають концептуальних положень дисертації Воробель Уляни Богданівни, оскільки у своїй більшості стосуються дискусійних проблем, не применшують належного рівня проведеного дослідження і не впливають в цілому на позитивну оцінку роботи та на її наукову і практичну цінність

Загальний висновок

Дисертаційна робота Воробель Уляни Богданівни на тему «Закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві» виконана на актуальну тему. За своїм змістом дисертація є завершеною самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові теоретичні положення та науково обґрунтовані результати, що мають важливе наукове й практичне значення. Дисертація виконана на високому науково-методичному рівні, її зміст відповідає обраній темі дослідження та спеціальності у галузі знань 08 «Право». Сформульовані в роботі наукові положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими та всебічно висвітлені.

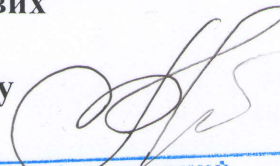
Таким чином, можна зробити висновок, що дисертація Воробель Уляни Богданівни на тему «Закінчення провадження без ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві», відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081

«Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Воробель Уляна Богданівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарсько-правових
дисциплін Інституту права
Львівського державного університету
внутрішніх справ**

Любомира МЕЛЕХ

